

Agata Tatarenko

Czesi wobec ubóstwa: wpływ sytuacji ekonomicznej społeczeństwa na poparcie dla partii politycznych w Republice Czeskiej

W kwietniu w stolicy Republiki Czeskiej odbyła się demonstracja przeciwko skutkom inflacji oraz rosnącym cenom towarów i usług. Protesty zostały zorganizowane przez Právo Respekt Odbornost (PRO), nową siłą polityczną nad Wełtawą, posiadającą obecnie trzyprocentowe poparcie Czechów. Równoległe sondaże pokazują wzrost sympatii społecznych dla ruchu ANO oraz ich spadek dla koalicji rządzącej.

W niedzielę, 16 kwietnia 2023 r., w Pradze po raz kolejny miała miejsce demonstracja przeciwko rosnącym kosztom życia. Według organizatorów wzięło w niej udział ok. 100 tys. osób. Protesty odbyły się pod hasłem „Czechy przeciw ubóstwu”. Manifestację, podobnie jak tę z 11 marca 2023 r., zorganizowało antyrządowe, pozaparlamentarne ugrupowanie Prawo, Szacunek, Profesjonalizm (Právo Respekt Odbornost, PRO). Wzięli w niej udział prażanie, a także mieszkańcy średnich i małych miejscowości w Republice Czeskiej.

PRO jest kierowane przez Jindřicha Rajchla, czeskiego aktywistę i prawnika, kojarzonego przede wszystkim ze środowiskiem piłkarskim. Rajchl zdobył większą rozpoznawalność w czeskim społeczeństwie za sprawą krytyki działań władzy podczas pandemii COVID-19. Został oskarżony o rozpowszechnianie fałszywych informacji na temat koronawirusa. PRO ma charakter populistyczny. W programie partii odnaleźć można szereg postulatów dotyczących gruntownej reformy państwa czeskiego, będących w istocie krytyką rządu Petra Fiali. Wiele działań ugrupowania nosi znamiona dezinformacji. Dodatkowo jego przedstawiciele oskarżają obecne władze o łamanie podstawowych praw człowieka, takich jak wolność słowa, poprzez wprowadzenie cenzury na temat pandemii. PRO domaga się budowania niezależności czeskiej gospodarki, zwłaszcza od przemysłu motoryzacyjnego. Jednym z powtarzających się motywów w wypowiedziach członków partii jest stwierdzenie, że obecna i poprzednie elity władzy sprowadziły Republikę Czeską do roli „montowni Europy”, zaś samych Czechów „do taniej siły roboczej”. Jako przeciwwagę dla przemysłu motoryzacyjnego PRO przedstawia wspieranie rozwoju takich dziedzin, jak: nanotechnologia i biotechnologia, farmacja, energetyka (jądrowa, bezpieczeństwo, magazynowanie energii, krajowa produkcja energii), branża IT (sztuczna inteligencja, robotyka, druk 3D itp.). PRO postuluje zaostrzenie polityki migracyjnej i sprzeciwia się ingerencji Unii Europejskiej w tym zakresie. Jednocześnie podnosi kwestię „skuteczniejszej ochrony granic UE i strefy Schengen”. Ugrupowanie ocenia krytycznie proukraińską politykę rządu Petra Fiali oraz prezydenta Republiki Czeskiej Petra Pavla. Ponadto domaga się niezależności państwa zarówno od UE, jak i NATO.

Według sondażu przeprowadzonego przez agencję Kantar dla Telewizji Czeskiej w dniach 30 marca – 6 kwietnia 2023 r., PRO może liczyć nawet na trzyprocentowe poparcie czeskiego społeczeństwa. Badania pokazują, że ugrupowanie to zyskuje sympatyków wśród wyborców skrajnie prawicowej partii Wolność i Demokracja Bezpośrednia (SPD), której poparcie w marcu spadło z 11% do poziomu 8%. PRO i SPD mają w wielu kwestiach zbliżone poglądy. Łączy ich m.in. eurosceptycyzm czy też podobny stosunek do imigracji.

„Czechy przeciw ubóstwu”. W czasie protestów organizowanych przez PRO dominującym motywem jest wskazywanie na rosnące koszty życia w Republice Czeskiej. Inflacja w tym państwie utrzymuje się na wysokim poziomie, mimo spadku w marcu do 15% z 16,7% w lutym i 17,5% w styczniu. Wzrost cen towarów i usług jest silnie odczuwalny przez społeczeństwo. Według analiz Instytutu Badań Empirycznych STEM, opublikowanych w połowie marca 2023 r., Czesi – w porównaniu do danych z 2019 r. – znacząco obniżyli wydatki oraz zmienili

podejście do ogrzewania swoich domów¹. Badania z początku 2023 r. pokazały, że ponad trzy piąte czeskich gospodarstw domowych nie ogrzewa optymalnie niektórych części swoich mieszkań lub domów z powodu wysokich cen ciepła. Połowa ankietowanych stwierdziła, że musiała też ograniczyć inne wydatki ze względu na wysokie koszty ogrzewania. W porównaniu z 2019 r. odsetek Czechów, którzy deklarowali, że mieli temperaturę 20 stopni lub niższą w najczęściej zajmowanym pokoju w swoim mieszkaniu, wzrósł z jednej piątej do ponad połowy. Działania oszczędnościowe najczęściej dotyczyły osób źle oceniających swoją sytuację ekonomiczną, a także osób powyżej 60. roku życia. W 2023 r. również wśród młodszych mieszkańców Republiki Czeskiej wzrosła liczba osób, które twierdziły, że ograniczyły inne wydatki z powodu wysokich cen ciepła. Zmianę w tym zakresie można zaobserwować także wśród Czechów w wieku 18-29 lat. Udział tych, którzy twierdzili, że z powodu wzrostu cen ogrzewania ograniczyli inne wydatki, był o 35% wyższy niż w 2019 r.

Badania przeprowadzone przez instytut STEM pokazały, że w stosunku do 2019 r. wszyscy Czesi – niezależnie od tego, jak oceniają subiektywnie swoją sytuację ekonomiczną – wprowadzili pewne działania oszczędnościowe. Kolejnym wnioskiem wynikającym z sondażu jest pogorszenie sytuacji ekonomicznej osób o niższym statusie ekonomicznym oraz biednych. Trzy czwarte gospodarstw oceniających swoją sytuację ekonomiczną jako złą, poza obniżaniem swojego komfortu cieplnego, zaczęło ograniczać również inne wydatki.

Stosunek do wojny w Ukrainie. W czasie antyrządowego protestu zorganizowanego przez PRO w marcu 2023 r. podnoszono antyukraińskie hasła. Wyrazem stanowiska części demonstrantów była próba zdjęcia ukraińskiej flagi z budynku Muzeum Narodowego, w efekcie czego doszło do starć z policją. W czasie kwietniowej manifestacji nie było takich incydentów. Jednak organizatorzy, w tym przede wszystkim Jindřich Rajchl, nawoływali do pokoju, a więc w domyśle – do zakończenia wojny, której ekonomiczne konsekwencje ponoszą również Czesi.

W czeskim społeczeństwie, podobnie jak wśród mieszkańców wielu innych państw UE, można zaobserwować zmęczenie ekonomicznymi konsekwencjami wojny rosyjsko-ukraińskiej. Jednocześnie, jak pokazują badania instytutu STEM opublikowane w lutym, a zrealizowane w styczniu 2023 r., większość mieszkańców Republiki Czeskiej przyjmuje postawę proukraińską. Według sondażu 52% Czechów popiera stanowisko Zachodu w konflikcie, 34% nie ma zdania, 5% przyjmuje postawę silnie prorosyjską, zaś 9% jest źle poinformowanych. Z kolei 60% Czechów uznaje za słuszne przyjęcie uchodźców z Ukrainy do Republiki Czeskiej (na przełomie sierpnia i września 2022 r. uważało tak 57% Czechów). Badania przeprowadzone przez STEM pokazują, że postawy Czechów nieznacznie zmieniły się w ciągu roku od wybuchu pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę.

Podsumowanie. Sondaże zrealizowane przez Instytut Badań Empirycznych STEM pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że w stosunku do 2019 r. sytuacja ekonomiczna społeczeństwa czeskiego pogarsza się. Środki oszczędnościowe wprowadzają osoby w różnym wieku, przy czym najbardziej dotkliwe zmiany odczuwają ludzie po 60. roku życia oraz ci, którzy już wcześniej oceniali swoje położenie jako złe.

Negatywne nastroje społeczne przekładają się na wzrost poparcia dla ugrupowań o charakterze populistycznym oraz krytykujących politykę obecnej partii rządzącej, zwłaszcza partii ANO, która cieszy się najwyższym poparciem czeskiego społeczeństwa, z wynikiem 29,5%. Koalicja rządząca uplasowała się na drugim miejscu – z wynikiem 27,5%.

Powstanie ugrupowania PRO może wpłynąć na krajobraz polityczny Republiki Czeskiej, a zwłaszcza na wyborców o skrajnie prawicowych i eurosceptycznych poglądach, co sygnalizuje sondaż opinii publicznej zrealizowany pod koniec marca przez agencję Kantar. Z drugiej strony w obliczu zbliżonych stanowisk ruchu ANO, PRO i SPD w kwestii UE, migracji czy wojny na Ukrainie – nie można wykluczyć, iż partie te w przyszłości mogą stworzyć koalicję wyborczą.

¹ <https://www.stem.cz/cesi-vyznamne-zmenili-pristup-k-vytapeni-svych-obydli-kvuli-vysokym-cenam-mene-topili-a-polovina-omezovala-jine-vydaje/#more-7549>